

БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

*МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ДЕРЖАВНОГО ПОДАТКОВОГО УНІВЕРСИТЕТУ*

**COMBAT HORTING AND ACTIVITIES
OF UKRAINIAN LAW ENFORCEMENT
AUTHORITIES**

ІРПІНЬ – 2022

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ТА МИТНОЇ СПРАВИ
КАФЕДРА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

***МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ***
**БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ**

**03–04 січня 2022 року
м. Ірпінь**

*Рекомендовано до друку Науково-методичною колегією
Національної федерації бойового хортингу України
(протокол від 08.01.2022 № 11).*

Організаційний комітет конференції

Голова оргкомітету:

Чмелюк В. В. – кандидат юридичних наук, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, полковник податкової міліції, учасник бойових дій.

Голова науково-методичної ради оргкомітету конференції:

Єрмоєнко Е. А. – професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, кандидат педагогічних наук, президент Національної федерації бойового хортингу України, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, Заслужений тренер України, майстер спорту України міжнародного класу, майор десантно-штурмових військ ЗС України, учасник бойових дій.

Заступники голови оргкомітету:

Гришук В. Л. – кандидат юридичних наук, начальник кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, підполковник податкової міліції, учасник бойових дій;

Бухтіяров О. А. – кандидат юридичних наук, заступник начальника кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, учасник бойових дій.

Члени оргкомітету:

Параниця С. П. – кандидат юридичних наук, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, учасник бойових дій;

Антоненко С. А. – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету;

Бадьора С. М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету;

Гарбовський Л. А. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету.

Є80 Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 03–04 січня 2022 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Державний податковий університет [та ін.]. – Ірпінь, 2022. – 1738 с.

Збірник містить наукові роботи учасників конференції, дослідження з педагогіки, психології, філософії, історії, теорії і методики викладання бойового хортингу, проведені відповідно до угоди про співпрацю між Національною федерацією бойового хортингу України та Державним податковим університетом. Матеріали представляють узагальнені результати досліджень у напрямі теоретичних та практичних аспектів удосконалення професійних компетентностей фахівців бойового хортингу у системі правоохоронних органів України.

Матеріали подаються мовою оригіналу. За достовірність фактів, статистичних та інших даних, точність формулювань і висновки несуть відповідальність автори матеріалів.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ГУРТКА БОЙОВОГО ХОРТИНГУ В ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ

СРЬОМЕНКО Едуард Анатолійович

Державний податковий університет

***Анотація.** У даній науковій статті проаналізовано чинники формування готовності учнів бойового хортингу до гідного служіння Батьківщині, реалізації функцій військово-патріотичного виховання школярів, які займаються бойовим хортингом, потенціал бойового хортингу щодо забезпечення військово-прикладної підготовленості школярів, методи та форми викладання бойового хортингу в новій українській школі, методика підготовки спортсменів із застосуванням засобів сучасного національного виду спорту бойового хортингу та підходи до визначення сутності, змісту і завдань спортивної діяльності в програмі військово-патріотичного виховання учнів спортивної секції з бойового хортингу закладів освіти. Зазначено, що прикладне значення занять з військово-патріотичного виховання роз'яснювалося вчителями фізичної культури, викладачами предмета “Захист України” на прикладах життя й діяльності видатних людей України, які боролися за свободу та незалежність своєї країни. Такі роз'яснення сприяли формуванню у школярів усвідомленості військово-патріотичної діяльності як складника їхньої життєдіяльності, розуміння значущості занять військово-прикладними видами спорту. Це викликало в учнів бажання бути мужніми, стійкими, сильними, спритними й витривалими, допомагало зрозуміти, що набуті знання й навички знадобляться на службі в Збройних Силах України, у надзвичайних ситуаціях під час захисту України. У процесі військово-патріотичного виховання школярів застосовувалися різні методи і прийоми, які підвищували мотивацію до занять улюбленими видами спорту військово-спортивної спрямованості. Ефективними засобами військово-патріотичного виховання школярів були методи переконання (бесіда, лекція, інформація, пояснення тощо), практичні методи (показ, демонстрація, консультування, перевірка знань, умінь і навичок), методи мотивування та стимулювання військово-спортивної діяльності. Реалізація функцій військово-патріотичного виховання школярів пов'язана з характерним для всіх періодів історії суспільства соціальним замовленням суспільства, орієнтованим на ідеальний тип особистості. Вона дозволяє педагогам осмислити соціальне замовлення на основі цінностей та ідеальних ціннісних орієнтацій, що обумовлюють відповідну мету військово-патріотичного виховання спортсменів бойового хортингу.*

***Ключові слова:** служіння Батьківщині, Збройні Сили України, військово-патріотичне виховання, бойовий хортинг, захист України, військово-прикладні здібності.*

Актуальність наукового дослідження. Сьогодні військово-патріотичне виховання набуває особливої актуальності і значущості під час підготовки учнівської молоді до майбутньої військової служби. Незмінними показниками військово-патріотичної вихованості є відданість Батьківщині, своєму народові, вірність громадянському і військовому обов'язку, фізична підготовленість, військова честь, сміливість, витривалість, самовідданість, доблесть, мужність, взаємовиручка тощо.

Серед основних напрямів військово-патріотичного виховання школярів, на нашу думку, варто виділити такі: патріотичний, морально-психологічний, військовий і правовий [1–11; 19–32]. Результатом виховної діяльності педагогічних колективів закладів освіти і самовдосконалення учнів за зазначеними напрямками має бути сукупність набутих особистісних компетентностей: патріотичної, морально-психологічної, військової і правової.

Виклад основного матеріалу. Ефективним шляхом військово-патріотичного виховання взагалі та військово-патріотичного зокрема є використання в освітньому процесі засобів мистецтва. У педагогічній теорії і практиці художні твори і музика завжди визнавалась одним з найсильніших засобів впливу на духовний світ людини і тому широко використовується як інструмент виховання особистості. Провідні вітчизняні музикознавці, музичні педагоги впевнені у тому, що музика як ніякий інший вид мистецтва результативно розвиває не тільки

моральність, естетичні якості, але й національну свідомість, патріотизм, у тому числі військовий.

Музичне мистецтво, впливаючи на емоційну сферу людини, її почуття, повертає її думки волю на досягнення ідеалу. Твори музичного мистецтва поєднують в собі певні суспільно важливі цілі: соціальну дію на людину, тобто закликати суспільство не тільки до відображення, а й до перетворення світу. Тому стає цілком незаперечним вплив музики на формування різних сторін особистості, включаючи й національну свідомість.

Сьогодні, в умовах розбудови й оновлення державності, політичного, культурно-національного “перезавантаження” України, реставрації належної уваги народу до своїх духовних цінностей, виховна роль музичного мистецтва є надзвичайно актуальною і дієвою. Засоби музичного мистецтва мають широкий спектр застосування: сприймання творів мистецтва; виконавська діяльність; спів; гра на музичних інструментах; долучення до основних музичних жанрів: вокальної, інструментальної, театральної музики тощо. Заняття музикою суттєво впливають на підсвідомість. Правильно підібраний репертуар (українських і зарубіжних авторів, народної музики) має можливості щодо формування та розвитку у громадян України поваги й любові до рідного краю, до свого та інших народів, почуття гордості за історію і культуру України [12].

Система військово-патріотичного виховання школярів засобами музичного мистецтва ґрунтується на теоретичних засадах національно-патріотичного виховання і включає в себе: заходи цілеспрямованого формування у учнів військово-патріотичних якостей шляхом залучення їх до музичного мистецтва (вивчення творів, організація та проведення різноманітних музичних і культурно-просвітницьких заходів, участь у мистецькому волонтерстві тощо); розкриття учням військово-патріотичних можливостей музичного мистецтва; поетапну реалізацію військово-патріотичного виховання учнів, виховних взаємин суб’єктів освітнього процесу, дослідження змін у військово-патріотичній вихованості учнів; упровадження різноманітних форм музично-мистецької діяльності учнів, їхньої практичної роботи щодо вивчення, підготовки й виконання творів музичного мистецтва з патріотичним забарвленням.

Таким чином, метою військово-патріотичного виховання школярів є формування у них готовності до гідного служіння Батьківщині та її захисту, розвиток таких якостей і властивостей як патріотичні почуття, національна гідність, шляхетність, моральна та духовна вихованість, громадянська свідомість і активність, національна і релігійна тактовність і толерантність, потреба у збереженні національних духовних і матеріальних цінностей, готовність до військово-патріотичної діяльності, до подвигів в ім’я України, патріотична спрямованість особистості.

У закладах освіти необхідно створити систему військово-патріотичного виховання засобами музичного мистецтва, адже вони володіють ефективними можливостями для означеної діяльності.

Перспективи подальших наукових досліджень можуть полягати у визначенні основних організаційно-педагогічних умов військово-патріотичного виховання учнівської молоді засобами музичного мистецтва та шляхів їх створення.

Усі організаційні форми військово-патріотичного виховання учнів старшого шкільного віку в процесі позакласної роботи поділялися на загальні й спеціальні [13–18]. Загальні форми, у свою чергу, поділялися на індивідуальні, парні, групові й колективні. Індивідуальні форми військово-патріотичного виховання передбачали відособлену роботу школярів над собою, спрямовану на формування окремих рис характеру й переконань у необхідності займатися фізичними вправами під час позакласної роботи в школі, вдома й за місцем проживання. Регулярне застосування учнями різних форм військово-патріотичної виховної роботи органічно переходило в самовиховання.

Удосконалення та розвиток форм і методів роботи з військово-патріотичного виховання, які успішно зарекомендували себе з урахуванням динамічно мінливої ситуації, вікових

особливостей громадян і необхідності активної міжгалузевої взаємодії і суспільно-державного партнерства включає в себе:

сприяння зміцненню та розвитку загальнонаціональної свідомості, високої моральності, громадянської солідарності Українців, виховання у громадян почуття гордості за історичні та сучасні досягнення країни, поваги до культури, традицій та історії народів, що населяють Україну, поліпшення міжетнічних і міжконфесійних відносин, виховання громадян у дусі поваги до Конституції України, законності, норм соціального життя, сприяння створенню умов для реалізації конституційних прав людини, її обов'язків, громадянського і військового обов'язку;

активізацію інтересу до вивчення історії України і формування почуття поваги до минулого нашої країни, її героїчних сторінок, в тому числі збереження пам'яті про подвиги захисників України;

поглиблення знань громадян про події, які стали основою державних свят і пам'ятних дат України і її регіонів;

підвищення інтересу громадян до гуманітарних і природничо-географічних наук;

розвиток у підростаючого покоління почуття гордості, глибокої поваги і шани до Державного герба України, Державному прапору України, Державному гімну України, а також до інших, в тому числі історичних, символів і пам'ятників України;

підвищення інтересу громадян до військової історії України і пам'ятних дат;

розширення участі громадських і некомерційних організацій в військово-патріотичному вихованні громадян;

популяризацію подвигів героїв і видатних діячів української історії та культури від давніх часів до наших днів, в тому числі Героїв України, Героїв Праці, громадян [33–48], нагороджених за великі заслуги перед державою і суспільством, досягнення і успіхів професіоналів в різних сферах діяльності, які формують позитивний образ нашої країни;

підвищення якості роботи освітніх організацій з військово-патріотичного виховання учнів і підвищенню їх мотивації до служби Батьківщині;

підтримку творчої активності діячів мистецтва і літератури зі створення творів військово-патріотичної спрямованості;

взаємодія органів державної влади та громадянського суспільства в розвитку основ військово-патріотичного виховання;

розвиток інноваційних форм, методів і технологій координації та взаємодії суб'єктів військово-патріотичної діяльності;

вдосконалення форм і механізмів соціального партнерства освітніх організацій, установ культури, молодіжної політики, негромадських і некомерційних організацій з популяризації ідей патріотизму;

створення умов для підвищення активності ветеранських організацій в роботі з молоддю, використання їх досвіду, морального і духовного потенціалу для зміцнення і розвитку наступності поколінь.

Розвиток військово-патріотичного виховання громадян, зміцнення престижу служби в Збройних Силах України та правоохоронних органах, вдосконалення практики шефства військових частин над освітніми організаціями та шефства трудових колективів, бізнес-структур, районів, міст, областей над військовими частинами (кораблями) включає в себе:

формування системи безперервного військово-патріотичного виховання дітей та молоді;

забезпечення формування у молоді морально-психологічної та фізичної готовності до захисту України, вірності конституційному і військовому обов'язку в умовах мирного і воєнного часу, високої громадянської відповідальності;

сприяння формуванню умов для успішного комплектування Збройних Сил України, правоохоронних органів та інших структур підготовленими громадянами, що володіють високою мотивацією до проходження військової та державної служби;

розвиток і активізацію взаємодії військово-патріотичних об'єднань (клубів), військових частин і ветеранських організацій з метою підвищення мотивації у молоді до військової служби і готовності до захисту України;

вивчення і впровадження кращого досвіду в практику військово-патріотичного виховання молоді, формування позитивного ставлення до військової і державної служби;

розвиток спортивно-патріотичного виховання, створення умов для збільшення чисельності молоді, яка успішно виконала нормативи фізичної підготовки;

оновлення нормативно-правової бази центральних органів виконавчої влади для вирішення питань активізації військово-шефської роботи [49–62], створення механізмів постійної взаємодії з громадсько-державними організаціями та громадськими об'єднаннями військово-патріотичної спрямованості з метою виконання завдань військово-патріотичного виховання та підготовки молоді до захисту України;

розвиток активної взаємодії в сфері військово-патріотичного виховання суб'єктів і об'єктів шефської роботи, створення умов для підвищення її ефективності в справі зміцнення співпраці цивільних і військових, а також ветеранських організацій, підвищення престижу військової служби;

вдосконалення науково-методичної бази шефської роботи;

оцінку ефективності використання об'єктів, призначених для військово-патріотичного виховання та підготовки громадян до військової служби, включаючи освітні організації, спортивні та спортивно-технічні об'єкти.

Створення умов для розвитку волонтерського руху, що є ефективним інструментом громадянсько-патріотичного виховання, включає в себе:

формування у громадян, в тому числі дітей та молоді, активної громадянської позиції, почуття причетності до процесів, що відбуваються в країні, історії та культурі України шляхом залучення їх до волонтерської практики;

розвиток системи взаємодії між волонтерськими організаціями, іншими громадськими об'єднаннями та некомерційними організаціями, державними установами та органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування;

впровадження єдиних регламентів роботи волонтерських організацій в діяльність державних і місцевих організацій;

залучення громадян до процесу реалізації програми військово-патріотичного виховання школярів засобами бойового хортингу;

створення умов для розвитку і підтримки ініціатив інститутів громадянського суспільства, волонтерських та інших соціально орієнтованих некомерційних організацій, окремих громадян і груп громадян, спрямованих на вирішення завдань громадянсько-патріотичного виховання;

активізацію експертної діяльності з протидії спробам фальсифікації історії.

Інформаційне забезпечення військово-патріотичного виховання на всеукраїнському та місцевому рівнях, створення умов для висвітлення подій і явищ військово-патріотичної спрямованості для засобів масової інформації включає в себе:

формування і оновлення баз даних, аналіз інтернет-сайтів і блогосфери, інформаційно-аналітичних матеріалів військово-патріотичної спрямованості;

підвищення рівня використання нових технологій і сучасних підходів до військово-патріотичного виховання в засобах масової інформації;

створення умов для розвитку громадянської активності щодо формування патріотичної культури в електронних і друкованих засобах масової інформації, інформаційно-телекомунікаційної мережі Інтернет;

сприяння розвитку і розширенню військово-патріотичної тематики телевізійних програм, періодичної преси, літератури;

створення умов для знайомства широких верств громадян з вмістом публікацій журналістів, письменників, діячів науки і культури в сфері військово-патріотичного виховання, досягненнями Українців в сфері науки, технологій та культури;

створення умов для видання і поширення літератури, розвитку електронних та друкованих засобів масової інформації, що спеціалізуються на військово-патріотичній тематиці;

створення умов для підтримки ігрових і медіа-програм, що сприяють військово-патріотичному вихованню громадян, активне використання інформаційно-телекомунікаційної мережі "Інтернет" для роботи з молодіжною аудиторією.

Форми парної виховної роботи передбачають взаємодію вчителя фізичної культури, тренера спортивної секції з бойового хортингу, керівника військово-патріотичного гуртка, викладача предмета "Захист України" зі старшокласниками. Таке безпосереднє особистісне спілкування мало свої переваги: повніше бралися до уваги індивідуальні особливості учнів, виховні умови, з'явилася можливість застосовувати відповідні мотиви спільної діяльності.

Групові форми виховної роботи передбачали відбір школярів до груп за інтересами, врахування вікових та індивідуальних особливостей, визначення змісту військово-спортивної діяльності в групах [63–78]. До цих форм виховної роботи належали гурткові й секційні заняття. Колективні форми виховної роботи передбачали діяльність учнівського колективу за спільною метою, змістом, методами і прийомами військово-патріотичного виховання. Така діяльність охопила розподіл обов'язків, співпрацю, допомогу у спільних навчально-тренувальних заняттях, проведенні тренувальних зборів, контроль, облік, взаємовиховання, творчу активність і управління.

Найбільш популярними формами виховної роботи серед школярів у процесі дослідження були: суперечка, диспут, полеміка, дискусія. Суперечка передбачала словесне змагання учнів, активне обговорення проблем спортивної діяльності між двома або кількома спортсменами, кожний із яких відстоював свою точку зору, правоту, тобто проводився своєрідний обмін протилежними думками. В основу спору вкладалося відстоювання учнями різних поглядів на проблему.

Сила виховного впливу вчителя фізичної культури, викладача предмета "Захист України", тренера військово-спортивної секції і керівника гуртка на військово-патріотичне виховання, зокрема формування у школярів інтересу до занять з військово-прикладних видів спорту в режимі дня, як показало дослідження, залежала від того, наскільки їхні морально-вольові та інші якості приваблювали учнів. Велике значення також мали види фізичних вправ, професійні знання і майстерність педагогів, які синергічно єднали їх у співпраці, співпереживаннях і співучасті в житті учнівського колективу, його змістовності, цікавості, емоційної насиченості.

Вивчення стану роботи з військово-патріотичного виховання школярів у процесі занять бойовим хортингом та фізкультурно-масової роботи проводилося у Київській загальноосвітній школі I–III ступенів № 169 (викладач з предмету «Захист України» – Карасевич Сергій Анатолійович) та інших закладах загальної середньої освіти м. Києва.

Воно здійснювалося під час педагогічних спостережень на уроках із предмета "Захист України", фізичної культури, заняттях спортивних секцій, фізкультурних гуртків, проведення змагань, туристських походів, спортивних свят, вечорів бойової слави та в процесі фізкультурно-масової роботи.

Проводилося анкетування й опитування викладачів предмета "Захист України", тренерів спортивних секцій, керівників фізкультурних гуртків, учнів і батьків [79–88]. Велика увага приділялася вивченню навчальних програм, календарних, поурочних і виховних планів з метою встановлення їх ефективності щодо військово-патріотичного виховання школярів у процесі занять бойовим хортингом та фізкультурно-масової роботи.

У процесі аналізу результатів спостережень з'ясувалися рівні військово-патріотичної вихованості школярів, зверталася увага на творчість, винахідливість, старанність, незалежність, самокритичність, нетрадиційність та оригінальність їхніх думок. Визначалася підготовленість учителів фізичної культури, тренерів спортивних секцій, гуртків та викладачів предмета "Захист України" до проведення виховної роботи, спрямованої на формування в учнів патріотичних почуттів.

Проводився також аналіз стану фізкультурно-масової роботи закладів загальної середньої освіти; визначався її зміст і вплив на проведення вільного часу та занять школярів бойовим хортингом; вивчалася спільна виховна діяльність у системах “учитель – учень”, “учитель – батько”, “батько – учень”. Під час вивчення стану фізкультурно-масової роботи шкіл було визначено зміст, форми, методи і прийоми, якими користувалися вчителі фізичної культури під час військово-патріотичного виховання школярів у процесі занять бойовим хортингом.

Аналіз змісту програм з предмету “Захист України”, навчальних програм з фізичної культури, календарних, поурочних і виховних планів для учнів 10–11 класів показав, що у перевірених закладах загальної середньої освіти військово-патріотичному вихованню школярів у процесі фізкультурно-масової роботи і занять бойовим хортингом приділяється недостатньо уваги. У поурочних і графічних планах, за якими визначався зміст уроків фізичної культури, занять спортивних секцій і гуртків, виховні завдання учителями практично не ставилися. Для частини педагогів були сформульовані завдання, але спрямовані переважно на розвиток фізичних якостей: спритності, швидкості, витривалості, гнучкості, сили, координаційних здібностей. Не було внесено до поурочних і графічних планів теоретичний матеріал щодо сутності військово-патріотичного виховання і бойового хортингу, не розкривалося їх смислове значення.

Якщо викладачем предмета “Захист України”, вчителем фізичної культури і планувалося виховання в учнів 10–11 класів особистісних якостей у процесі занять бойовим хортингом та фізкультурно-масової роботи, то воно проводилося здебільшого на додаткових заняттях. Також невирішеною проблемою була недостатня кількість годин, що відводилася на вивчення та засвоєння учнями знань з військово-патріотичного виховання, єдиноборства бойового хортингу та фізкультурно-масової роботи.

Про неглибокі знання старшими підлітками сутності й змісту понять “патріотизм” і “військово-патріотичне виховання” свідчить і проведене анкетування учнів 10–11 класів. На запитання “Що таке патріотизм?” 57 % відповіли, що не мають уявлення про це поняття або не можуть його пояснити, 30 % учнів розуміють сутність поняття, але не можуть його сформулювати, 12 % – вважають, що патріотизм – це любов до Батьківщини, свого міста, селища, сім’ї і вони теж хочуть бути патріотами своєї держави. Отримані дані демонструють, що більшість школярів не знають, що таке патріотизм. Проведенню і організації спортивних свят, туристських походів та інших форм спортивної діяльності в режимі дня вони відводили одне з останніх місць. Це засвідчує поверхнєве уявлення учнів 10–11 класів про військово-патріотичне виховання в процесі занять бойовим хортингом та фізкультурно-масової роботи.

У процесі опитування школярів виявлено, що лише 7–8 % учнів відвідують спортивні секції з бойового хортингу. Вони також допомагають учителям фізичної культури та тренерам спортивних гуртків організувати і проводити різні фізкультурно-масові заходи; повністю задовольняють свою біологічну потребу в руховій активності.

Більша ж частина опитаних учнів відвідують заняття фізичною культурою двічі й менше разів на тиждень [89–94]. При цьому вони малоініціативні, незацікавлені у військово-патріотичній, творчій діяльності й співпраці з учителями у позанавчальний час. Їх анонімне опитування дозволило з’ясувати, що більшість часу старші підлітки проводять за телевізорами, комп’ютерними іграми, у глобальній мережі Інтернет, з мобільними телефонами та в колі друзів. Не випадково розвиток творчих здібностей школярів до свідомого оволодіння нормативними вимогами потребував застосування продуманої системи форм і методів її самоорганізації, до якої входили: режим життя в сім’ях, навчання, активне рухове дозвілля, праця, поведінка, заняття фізичними вправами, виконання громадських доручень тощо. Важливою особливістю організації експериментальної групи було також визначення правових обов’язків учнів.

Таких правил було достатньо, одна частина їх створювалася у групі з військово-прикладних видів спорту; інша частина – у військово-спортивному клубі за інтересами, шкільному колективі відповідно до конкретних умов активної практичної рухової діяльності. Ці правила регламентували режим навчально-тренувального процесу, стосунки спортсменів і вчителя чи

тренера, учнів між собою, поведінку під час тренувальних занять, військово-спортивних змагань, у години проведення активного колективного дозвілля. Основні правила членів колективу школи фіксувалися в офіційних документах, а окремі діяли й передавалися як спадок, перетворюючись з роками на шкільні традиції.

Повноцінне режимне тренування з бойового хортингу і поведінка школярів були продумані до тонкощів. Кожне правило ставало умовою нормального життя членів військово-спортивного колективу. Коли вони це відчували, то легко дотримувалися режимних правил, спільно переживали досягнення й отримували емоційне і моральне задоволення від того, що всі види військово-спортивних занять виконувалися в колективі чітко, без зривів. Така спільна діяльність сприяла формуванню у школярів правильного уявлення про цікаві види занять, вихованню стійкого інтересу до набуття відповідних умінь і навичок. Для цього необхідно було дотримуватися систематичності у проведенні колективних занять для закріплення зацікавленості.

Вивчення усвідомленості старшокласниками військово-патріотичної діяльності як складника життєдіяльності показало, що на початку експерименту в них домінував інтерес до самого процесу занять у групі військово-патріотичного виховання чи військово-спортивній секції. Тому заняття експериментальних груп організовувалися й проводилися так, щоб залишити у свідомості учнів глибокий слід. Це створювало сприятливі умови для проявлення учнями самоаналізу, самооцінки, самоконтролю та самоактивності під час подолання труднощів у процесі військово-патріотичного виховання. Від успішного розкриття функціональних перспектив школярів залежали показники їхнього фізичного розвитку.

Прикладне значення занять з військово-патріотичного виховання роз'яснювалося вчителями фізичної культури, викладачами предмета “Захист України” на прикладах життя й діяльності видатних людей України, які боролися за свободу та незалежність своєї країни. Такі роз'яснення сприяли формуванню у школярів усвідомленості військово-патріотичної діяльності як складника їхньої життєдіяльності, розуміння значущості занять військово-прикладними видами спорту. Це викликало в учнів бажання бути мужніми, стійкими, сильними, спритними й витривалими, допомагало зрозуміти, що набуті знання й навички знадобляться на службі в Збройних Силах України, у надзвичайних ситуаціях під час захисту України.

У процесі військово-патріотичного виховання школярів застосовувалися різні методи і прийоми, які підвищували мотивацію до занять улюбленими видами спорту військово-спортивної спрямованості. Ефективними засобами військово-патріотичного виховання школярів були методи переконання (бесіда, лекція, інформація, пояснення тощо), практичні методи (показ, демонстрація, консультування, перевірка знань, умінь і навичок), методи мотивування та стимулювання військово-спортивної діяльності (створення ситуацій успіху, гласність досягнень учнів, заохочення, покарання, оцінні судження вчителя тощо).

Методи переконання сприяли формуванню суспільно значущих мотивів виникнення інтересу до тренувальних занять у секціях із військово-прикладних видів спорту та групах з військово-патріотичного виховання. За таких умов покращувалося усвідомлення старшокласниками військово-патріотичної діяльності як складника життєдіяльності, розуміння значущості занять з військово-прикладних видів спорту [95–99]. Так, наприклад, бесіди проводилися з навчальною і виховною метою. Їх теми підбиралися таким чином, щоб методи відповідали життєвому досвіду й загальному рівню підготовленості учнів молодшого підліткового віку.

Практика показала, що найраціональнішою була така послідовність застосування цих методів: спочатку проводилося роз'яснення, показ і доказ, а потім практичне виконання учнями фізичних вправ з інструктажем щодо дозування, темпу й ритму. Така послідовність дозволяла формувати у школярів усвідомленість військово-патріотичної діяльності як складника життєдіяльності, розуміння значущості занять військово-прикладними видами спорту, виходячи з індивідуального розвитку в кожного учня самоаналізу, самооцінки, самоконтролю та самоактивності.

Під час військово-патріотичного виховання школярів у військово-спортивних секціях організовувалися диспути, дискусії, круглі столи, на яких учні-спортсмени вільно дискутували, обмінювалися думками щодо занять військово-прикладними видами спорту. У дискусіях і диспутах особливого значення надавалося підсумковому виступу вчителя, в якому зверталася увага на важливість занять у військово-спортивній секції, перспективах участі школярів у спортивних змаганнях з бойового хортингу й інших заходах. Ефективність застосування проблемних завдань та дискусій залежала від того, наскільки наступна тема логічно продовжувала й розвивала зміст попереднього тренувального заняття.

Проблемні завдання вимагали від школярів самостійного їх осмислення, аргументованого розкриття сутності військово-патріотичної діяльності, розуміння значущості занять військово-прикладними видами спорту. Застосовувався й пошуковий метод, який активізував учнів у процесі самостійного пошуку фактів, доказів, аргументів щодо пріоритетів здоров'я, дотримання здорового способу життя, систематичності занять у військово-спортивних секціях та групах із військово-патріотичного виховання. Застосування цього методу сприяло формуванню у школярів самоаналізу, самооцінки, самоконтролю та самоактивності з метою досягнення успіхів і укріплення віри в самого себе.

Цілеспрямована робота з виховання у школярів інтересу до занять у військово-спортивних секціях і групах із військово-патріотичного виховання вимагала певної оперативності й дисциплінованості.

Це досягалося завдяки: завчасній підготовці місця й обладнання для проведення тренувальних занять; короткому і змістовному поясненню викладачем предмета “Захист України”, тренера військово-спортивної секції чи керівника групи з військово-патріотичного виховання навчального матеріалу; збільшенню моторної щільності навчальних завдань й удосконаленню виконання завдань шляхом поділу учнів на групи по 10–12 осіб і невеликі підгрупи з 3–4 школярів. Така організація навчального процесу у військово-спортивних секціях та групах з військово-патріотичного виховання була раціональною й ефективною, бо не затримувала школярів під час виконання тієї чи іншої вправи й сприяла швидшому вирішенню поставленого завдання, проміжної мети заняття.

Позакласна робота з військово-патріотичного виховання школярів будувалися таким чином, щоб вони поглиблювали й удосконалювали досягнуті на уроках фізичної культури та “Захисту України” успіхи. З цією метою застосовувалися методи, які були об'єднані за своєю спрямованістю й змістовною сутністю. Так, наприклад, залучення учнів експериментальних класів до виконання обов'язків спортивних суддів, розпочате на уроках тривало на тренувальних заняттях у військово-спортивних секціях та групах із військово-патріотичного виховання. Успішному формуванню у школярів суддівських навичок сприяли: ознайомлення з методикою оцінювання якості виконання вправ; детальний розбір техніки виконання вправ відповідно до правил змагань; тренування в суддівстві Національної дитячо-юнацької військово-спортивної гри “Хортинг-Патріот”; практикування в суддівстві військово-прикладних змагань; ведення протоколів змагань тощо.

Експериментальна робота з військово-патріотичного виховання в школярів інтересу до занять у військово-спортивних секціях проводилася так, щоб не нав'язувати учням певні форми роботи, а надавати їм можливість самим вибирати те, що потрібно на конкретному занятті. Великої популярності серед учнів набули змагання за програмою Національної дитячо-юнацької військово-спортивної гри “Хортинг-Патріот”, які здійснювалися самими учнями, звичайно під контролем учителя фізичної культури, викладача предмета “Захист України”.

Вивчення міжособистісних стосунків у класі, військово-спортивній команді дозволяло визначити в учнівському колективі лідера-організатора, який самостійно проявляв активність у процесі військово-спортивної діяльності, залучав до неї інших, організовував складання нормативів з військово-прикладної підготовленості. За цих умов завданням учителя фізичної культури, викладача предмета “Захист України” було надавати допомогу такому організатору в його починаннях.

Особистість учителя фізичної культури, викладача предмета “Захист України” під час проведення навчальних занять, тренувань у військово-спортивних секціях та групах з військово-патріотичного виховання протягом усіх етапів формувального експерименту стимулювала школярів своїм тактом, майстерністю організації занять і їхньою підготовкою до виступів на військово-спортивних змаганнях.

Уміння вчителя фізичної культури, викладача предмета “Захист України” підтримувати добрі ініціативи авторитетним словом, своєю поведінкою робило їх незамінними в експериментальній групі. У зв’язку з цим військово-патріотичне виховання школярів найефективніше здійснювалося за умов тісного зв’язку методів переконання і привчання, авторитету та показу позитивного вчинку учнів під час занять і виступів на військово-спортивних змаганнях.

Цілеспрямоване спостереження за старшокласниками у процесі проведення експериментальної роботи дало змогу визначити етапи військово-патріотичного виховання. На першому етапі активна діяльність (проба сил) учнів розпочиналася тоді, коли вони чітко усвідомлювали потребу особистісного вдосконалення, а вольові зусилля спонукали їх приходити до військово-спортивних секцій, груп із військово-патріотичного виховання, Національної дитячо-юнацької військово-спортивної гри “Хортинг-Патріот”, заняття в яких задовольняло потребу в особистісному вдосконаленню, знімало певне напруження й викликало психологічну рівновагу, заспокоєння. З часом на зміну одній потребі особистісного вдосконалення з’являлась інша, більш висока й цікава, що стимулювала процес розвитку у школярів інтересу до занять у військово-спортивних секціях, групах із військово-патріотичного виховання та в грі “Хортинг-Патріот”.

Діяльнісно-практичний критерій інтересу школярів до конкретних видів занять у військово-спортивних секціях, групах із військово-патріотичного виховання та в Національній дитячо-юнацькій військово-спортивній грі “Хортинг-Патріот” характеризувався чітко визначеним бажанням учнів досягти певного особистісного розвитку, скласти навчальні нормативи, навчитися проявляти винахідливість і кмітливість.

Наявність перспективи й глибоке усвідомлення підлітками того, що досягнення успіхів у особистісному розвитку неможливе без подолання труднощів, спрямовувало їхню увагу на необхідність регулярно займатися у військово-спортивних секціях. У зв’язку з цим стійкість інтересу до військово-патріотичного виховання характеризувалася прагненням школярів укріплювати цей інтерес самостійно через самоактивність, самоінформування, самонагадування, самоорганізацію, самоаналіз, самоконтроль, самооцінку, самокорекцію, самопізнання та самозвітання.

Показниками когнітивного та діяльнісно-практичного критеріїв військово-патріотичної вихованості у школярів були визначені: поява в учнів бажання та інтересу регулярно займатися військово-прикладними видами спорту у військово-спортивних секціях, групах із військово-патріотичного виховання під час позакласної роботи в школі; прояв елементів творчості в оволодінні прийомами самооцінки, самоконтролю, самоаналізу, самокорекції, а також систематичне відвідування військово-спортивних секцій та груп з військово-патріотичного виховання.

У процесі формування у школярів діяльнісно-практичного критерію військово-патріотичної вихованості виділялися такі етапи його формування: початковий, дійовий, пошуковий і творчий. На початковому етапі в учнів спостерігалася байдужість до занять у військово-спортивних секціях, групах з військово-патріотичного виховання, пристосування до вимог керівника секції, групи. Дійовий етап військово-патріотичної вихованості визначався появою в учнів інтересу щодо потреби в заняттях у військово-спортивних секціях, групах із військово-патріотичного виховання, участі в змаганнях та у покращенні особистої військово-прикладної підготовленості. На цьому етапі з’являється бажання знати й уміти більше, ніж дає тренер, керівник секції, групи; формувати свідомість і здійснювати самооцінку, самоаналіз, самоконтроль та самокорекцію свого особистісного розвитку.

На пошуковому етапі військово-патріотичного виховання у школярів з'являється прагнення перевірити дієвість занять у військово-спортивних секціях, групах з військово-патріотичного виховання на практиці. У цей період здобуті знання поступово перетворюються в переконання. На основі переконань щодо важливості занять у військово-спортивних секціях, групах з військово-патріотичного виховання, Національної дитячо-юнацької військово-спортивної гри "Хортинг-Патріот", формується усвідомленість учнями військово-патріотичного виховання як складника життєдіяльності й розуміння значущості занять з військово-прикладних видів спорту.

Учні починають докладати більше зусиль до тренувань, самостійно застосовувати здобуті знання, вміння й навички у практичній діяльності. Творчий етап військово-патріотичного виховання потребував від школярів творчого застосування знань, умінь і навичок з військово-прикладних видів спорту, виконання програм самовиховання й особистісного вдосконалення.

Значний вплив на якість військово-патріотичного виховання школярів мали громадські доручення, які виконувалися членами військово-спортивних секцій і груп з військово-патріотичного виховання. Усі доручення підбиралися керівником, тренером з урахуванням індивідуальних і статевих особливостей учнів молодшого підліткового віку. Кожне виконане доручення викликало в учнів експериментальних класів емоційне й моральне задоволення та сприяло зміцненню їх потреби та інтересу до військово-патріотичної діяльності в процесі позакласної роботи в загальноосвітній школі й за місцем проживання.

Керівник, тренер на тренувальних заняттях у військово-спортивних секціях і групах з військово-патріотичного виховання часто використовували метод заохочування. Результат його застосування – переконаність школярів у тому, що вони приймають правильні рішення, виконуючи навчальні завдання, адже їхні дії схвалюються вчителем, керівником, тренером, членами колективу і дають відчуття морального задоволення. Заохочення в процесі експериментальної роботи застосовувалися як моральні (особиста подяка вчителя, керівника, тренера, подяка перед колективом, батьками, нагородження грамотою, дипломом), так і матеріальні (цінний подарунок, приз тощо).

Під час військово-патріотичного виховання школярів у військово-спортивних секціях і групах з військово-патріотичного виховання тренери секцій, керівники груп уміло й своєчасно застосували і такий метод впливу, як покарання. Цей метод застосовувався в тих випадках, коли учень проявляв недисциплінованість і безвідповідальність. Вимог до покарання дотримувалися таких: вони не повинні завдавати старшокласникам моральних страждань; вихованець має усвідомити, за що його покарано; покарання повинно виховувати і стимулювати учнів до занять з військово-патріотичного виховання.

Під час застосування покарання враховувалася готовність вихованця визнати свою провину й виправитись. У нашій роботі найбільшим покаранням було відлучення учня від тренувальних занять улюбленим військово-прикладним видом спорту на кілька днів. За менші порушення тренером секції, керівником групи виносилося усне зауваження, оголошувалася догана й учень відлучався від наступних змагань з військово-прикладних видів спорту тощо.

Молодші підлітки експериментальних класів, які порушували режим дня і не виконували завдань з військово-патріотичного виховання, залучалися до відповідних перевірок інших учнів. Ці доручення слугували стимулами до активізації військово-патріотичної діяльності, адже учні бажали виправдати довір'я й не зганьбити в очах товаришів особистої честі. Не менш результативним щодо таких школярів був і метод заохочення. Він застосовувався у вигляді їх участі в організації та проведенні Національної дитячо-юнацької військово-спортивної гри "Хортинг-Патріот". Під час проведення занять у військово-спортивних секціях і групах військово-патріотичного виховання прямі вимоги керівників гри, тренерів секцій до школярів часто набували форм опосередкованих, тобто відбувався розвиток школярів через колектив.

Такий метод впливу був особливо ефективним для школярів, які часто порушували режим дня, нерегулярно виконували ранкову гігієнічну гімнастику, пропускали навчально-тренувальні заняття тощо. За допомогою цього методу в таких учнів поступово розвивалося

почуття відповідальності за свої учинки, формувалося бажання якісно виконувати завдання учнівського колективу експериментального класу.

Позакласна робота з військово-патріотичного виховання школярів будувалася таким чином, щоб сформувати в них потребу й звичку виконувати навчальні завдання під час занять у військово-спортивних секціях і групах із військово-патріотичного виховання, планувати й ставити мету особистісного вдосконалення. У складанні мети особистісного вдосконалення враховувалася специфіка навчально-виховного процесу з військово-патріотичного виховання, віддаленість місць проживання школярів від школи, склад сім'ї, привабливість та інтерес до видів військово-патріотичної діяльності в процесі позакласної роботи.

Висновки. Таким чином, у даному науковому дослідженні визначено чинники формування готовності учнів бойового хортингу до гідного служіння Батьківщині, реалізації функцій військово-патріотичного виховання школярів, які займаються бойовим хортингом, потенціал бойового хортингу щодо забезпечення військово-прикладної підготовленості школярів, методи та форми викладання бойового хортингу в новій українській школі, методiku підготовки спортсменів із застосуванням засобів сучасного національного виду спорту бойового хортингу та підходи до визначення сутності, змісту і завдань спортивної діяльності в програмі військово-патріотичного виховання учнів спортивної секції з бойового хортингу закладів освіти.

Прикладне значення занять з військово-патріотичного виховання роз'яснювалося вчителями фізичної культури, викладачами предмета “Захист України” на прикладах життя й діяльності видатних людей України, які боролися за свободу та незалежність своєї країни.

Такі роз'яснення сприяли формуванню у школярів усвідомленості військово-патріотичної діяльності як складника їхньої життєдіяльності, розуміння значущості занять військово-прикладними видами спорту. Це викликало в учнів бажання бути мужніми, стійкими, сильними, спритними й витривалими, допомагало зрозуміти, що набуті знання й навички знадобляться на службі в Збройних Силах України, у надзвичайних ситуаціях під час захисту України. Моніторинг військово-патріотичної вихованості школярів допомагає вирішенню ряду складних педагогічних завдань: виявляє рівні розвитку військово-прикладних, кондиційних і координаційних здібностей, дозволяє оцінювати якість технічної і тактичної підготовленості юного спортсмена.

Водночас, бойовий хортинг є сучасним вітчизняним професійно-прикладним видом спорту, рекомендованим Міністерством оборони України, Міністерством внутрішніх справ України, Поліцейським центром бойових мистецтв «Закон і порядок» як засіб формування готовності військовослужбовців Національної гвардії України, Державної прикордонної служби, Військової служби правопорядку до виконання службово-бойових завдань в екстремальних умовах.

Перспективою подальших досліджень є розробка навчальних програм з бойового хортингу з урахуванням специфіки освітньої діяльності закладів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко С. А. Підготовка професійних захисників України у системі бойового хортингу / С. А. Антоненко, Е. А. Єрмоєнко, В. Л. Гришук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 52–62.
2. Бабурнич С. А. Професіограма спортивного судді з бойового хортингу / С. А. Бабурнич, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 343–353.
3. Бадьора С. М. Методи психічної саморегуляції співробітників правоохоронних органів у системі бойового хортингу / С. М. Бадьора, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 334–346.
4. Біла В. Р. Військово-патріотичне виховання школярів і студентів у процесі занять бойовим хортингом / В. Р. Біла, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Чмелюк // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних

- органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 242–254.
5. Бобік С. П. Формування професійно-психологічних здібностей співробітників правоохоронних органів у процесі занять бойовим хортингом / С. П. Бобік, Е. А. Єрьоменко, С. П. Параниця // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 23–38.
6. Боднарчук О. Г. Бойовий хортинг для підготовки співробітників правоохоронних органів / О. Г. Боднарчук, Е. А. Єрьоменко, В. Р. Біла // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 226–242.
7. Бондарчук В. В. Бойовий хортинг як засіб формування професійно-прикладних якостей курсантів і працівників силових структур / В. В. Бондарчук, Е. А. Єрьоменко, В. В. Чмелюк // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 188–200.
8. Брухно Ю. С. Бойовий хортинг як засіб формування фізичної культури студентів і курсантів / Ю. С. Брухно, Е. А. Єрьоменко, В. Л. Грищук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 200–214.
9. Буток О. В. Бойовий хортинг і здоров'я людини / О. В. Буток, Е. А. Єрьоменко, В. Е. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 564–575.
10. Бухтіяров О. А. Бойовий хортинг як система підготовки українського професійного воїна-патріота / О. А. Бухтіяров, Е. А. Єрьоменко, В. Л. Грищук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 126–139.
11. Вехтев В. В. Бойовий хортинг у військовому мистецтві / В. В. Вехтев, Е. А. Єрьоменко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 827–840.
12. Вишницький І. О. Застосування прийомів боротьби у різних видах єдиноборств / І. О. Вишницький, Е. А. Єрьоменко // Збірник наукових статей. – Дніпро : ДДФКіС, 1996. – С. 57–72.
13. Ганчева В. І. Бойовий хортинг: методика застосування дихальних вправ у процесі занять / В. І. Ганчева, Е. А. Єрьоменко, Г. А. Коломонець // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 667–682.
14. Гарбовський Л. А. Бойовий хортинг і методика викладання у закладах вищої освіти / Л. А. Гарбовський, Е. А. Єрьоменко, В. Л. Грищук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 155–173.
15. Гречана Л. О. Бойовий хортинг у системі початкової школи закладів загальної середньої освіти / Л. О. Гречана, Е. А. Єрьоменко, С. М. Солодько // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28–29 травня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіт», [та ін.]. – Київ, 2020. – С. 554–563.
16. Гречаний О. М. Методика викладання бойового хортингу в процесі гурткової роботи у закладах загальної середньої освіти / О. М. Гречаний, Е. А. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 251–262.
17. Грищук В. Л. Бойовий хортинг як засіб професійно-прикладної підготовки правоохоронців до виконання службово-бойових завдань з протидії контрабанді у районах здійснення операції об'єднаних сил / В. Л. Грищук, Е. А. Єрьоменко, О. А. Бухтіяров // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 59–73.

18. Деркач О. В. Розвиток фізичних якостей у співробітників правоохоронних органів засобами бойового хортингу за методом функціонального тренування / О. В. Деркач, Е. А. Єрмоєнко, О. В. Буток // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 384–403.
19. Довгань Н. Бойовий хортинг як інструмент соціалізації студентів закладів вищої освіти / Н. Довгань, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 177–186.
20. Ерёмєнко Э. А. Хортинг – философия украинского единоборца / Э. А. Ерёмєнко // Боевые искусства – ключи к совершенству. – 2012. – № 6. – С. 4–5.
21. Єрмоєнко В. Засоби профілактики основних стоматологічних захворювань у студентів, курсантів, спортсменів бойового хортингу та співробітників правоохоронних органів / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 116–126.
22. Єрмоєнко В. Е. Медичний контроль змагальної діяльності з бойового хортингу / В. Е. Єрмоєнко, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 195–215.
23. Єрмоєнко В. Стоматологічне здоров'я дітей та молоді як чинник спортивних успіхів у бойовому хортингу / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 96–111.
24. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг. Навчальна програма спортивної секції з бойового хортингу для учнів середнього шкільного віку 5–9 класів : навч. програма / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во освіти і науки України, Інститут модернізації змісту освіти. – ГС «НФБХУ», 2021. – 127 с.
25. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг – виховна система школярів України / Е. А. Єрмоєнко, О. М. Гречаний // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 240–251.
26. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг – професійно-прикладний вид спорту правоохоронних органів України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, Національна федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 203 с.
27. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг у системі професійної підготовки співробітників державних правоохоронних органів : монографія / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України. – Київ : ГС «НФБХУ», 2021. – 222 с.
28. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як ефективний засіб військово-патріотичного виховання школярів і студентів / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 31–39.
29. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів закладів вищої освіти / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 215–225.
30. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб військово-патріотичного виховання старшокласників / Е. А. Єрмоєнко, К. М. Кукушкін // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 273–287.
31. Єрмоєнко Е. Бойовий хортинг як засіб оптимізації функціональної підготовки студентів і курсантів спеціалізованих закладів вищої освіти та співробітників правоохоронних органів / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 19–33.
32. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб прикладної психофізичної підготовки курсантів правоохоронних спеціальностей відомчих закладів вищої освіти / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 128–138.
33. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб професійно-психологічної підготовки співробітників правоохоронних органів України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, Нац. федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 138 с.
34. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як система формування готовності співробітників правоохоронних органів до дій в екстремальних ситуаціях / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 110–128.

35. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як чинник формування військово-патріотичних здібностей, фізичної культури та основ здоров'я учнівської молоді / Е. А. Єрмоєнко, І. В. Кузора // *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. праць. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 8 (128) 20. С. 61–69.
36. Єрмоєнко Е. Витоки та історія розвитку бойового хортингу в Україні і за кордоном / Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2019. – Вип. 11. – С. 55–70.
37. Єрмоєнко Е. А. Виховання наполегливості у школярів 6–7 років у процесі занять хортингом : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Едуард Анатолійович Єрмоєнко. – К., 2016. – 222 с.
38. Єрмоєнко Е. А. Виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом / Е. А. Єрмоєнко // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт/»*. – 2019. – Вип. 10 (118). – 2019. – С. 49-56.
39. Єрмоєнко Е. А. Виховна система бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 156–171.
40. Єрмоєнко Е. А. Відкрита заява Едуарда Єрмоєнка про заснування хортингу – національного виду спорту України 17 липня 2008 року / Е. А. Єрмоєнко // *Мін-во України у справах сім'ї, молоді та спорту*. Київ : Тренерська рада, 2008. – 7 с.
41. Єрмоєнко Е. Військово-патріотична програма та прикладний хортинг / Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу* : зб. наук. праць / Нац. академія педагогічних наук України, Ін-т проблем виховання НАПН України, Українська федерація хортингу. – К. : Паливода А. В., 2014. – Вип. 1. – С. 10–19.
42. Єрмоєнко Е. А. Військово-прикладний і бойовий хортинг у системі професійної підготовки допризовної молоді, військовослужбовців та правоохоронців / Е. А. Єрмоєнко, С. С. Полторацький // *Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28-29 травня 2020 р.* / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіти», [та ін.]. – Київ, 2020. – С. 527–533.
43. Єрмоєнко Е. Всесвітнє українське земляцтво та діаспора у сприянні розвитку бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2017. – Вип. 8. – С. 56–79.
44. Єрмоєнко Е. А. Декларація хортингу у світі / Е. А. Єрмоєнко // *Колегія Мін-ва України у спр. сім, мол. та сп.* : Київ, 2008. – 12 с.
45. Єрмоєнко Е. А. Засади формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді засобами хортингу. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. праць. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 10 (80) 16. – С. 38–44.
46. Єрмоєнко Е. А. Значимість цінностей фізичної культури та основ здоров'я для студентів і курсантів, які займаються бойовим хортингом. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)* : зб. наук. праць. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 11 (119) 19. С. 71–79.
47. Єрмоєнко Е. А. Комплексне використання потенціалу бойового хортингу для забезпечення національної безпеки України в умовах зовнішньої агресії / Е. А. Єрмоєнко // *Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі* : зб. тез IV наук.-практ. інтернет-конфер., 25-31 травня 2020 р., м. Ірпінь – м. Хмельницький / Мін-во фінансів України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Хмельницький : Науково-дослідний центр митної справи, 2020. – С. 18–23.
48. Єрмоєнко Е. А. Концепція розвитку бойового хортингу в системі освіти України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, ГС «Національна федерація бойового хортингу України. – К. : ГС «НФБХУ», 2020. – 122 с.
49. Єрмоєнко Е. Медико-біологічні та морфофункціональні особливості бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів / Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2017. – Вип. 8. – С. 112–121.
50. Єрмоєнко Е. Медико-фізіологічні чинники самоконтролю за фізичним навантаженням на тренуваннях з бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури студентів / Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2018. – Вип. 9. – С. 127–138.
51. Єрмоєнко Е. А. Міжнародні правила змагань з хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Київ : МГО «Міжнародна Федерація Хортингу», 2009. – 85 с.

52. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма гурткової (секційної) роботи «Хортинг» для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2012. – 268 с.
53. Єрмоєнко Е. А. Наукове обґрунтування психолого-педагогічних умов виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом / Е. А. Єрмоєнко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. - Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. - Вип. 3 (123). - С. 47-56. - DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.3(123).09.
54. Єрмоєнко Е. А. Основоположні принципи бойового хортингу. *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць*. К. : Паливода А. В. 2018. Вип. 9. С. 22–31.
55. Єрмоєнко Е. А. Особливості самовиховання в бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 40–55.
56. Єрмоєнко Е. А. Особливості фізичної і психологічної підготовки та формування професійних якостей курсантів і працівників правоохоронних органів засобами бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 39–42.
57. Єрмоєнко Е. А. Правомірність застосування службово-прикладних прийомів фізичного впливу системи бойового хортингу в екстремальних умовах соціального характеру у межах необхідної самооборони / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 95–110.
58. Єрмоєнко Е. А. Принципи виконання й методика вивчення базових технічних елементів хортингу: методичний посібник / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2009. – 87 с.
59. Єрмоєнко Е. А. Психічні процеси в бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 63–72.
60. Єрмоєнко Е. А. Робоча програма фізкультурно-оздоровчих занять з хортингу для дітей / Е. А. Єрмоєнко // К. : Нац. ун-т фізичного виховання і спорту України, 2009. – 32 с.
61. Єрмоєнко Е. А. Система фізичного виховання спортсменів бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 187–205.
62. Єрмоєнко Е. А. Теоретико-методичні засади виховання наполегливості в молодших школярів у процесі занять бойовим хортингом : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Ін-т проблем виховання НАПН України. – ГС «НФБХУ», 2020. – 191 с.
63. Єрмоєнко Е. А. Технічна підготовка спортсмена бойового хортингу : монографія / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во освіти і науки України, Інститут проблем виховання НАПН України. – ГС «НФБХУ», 2020. – 652 с.
64. Єрмоєнко Е. А. Тренування в хортингу: навчально-методичний посібник / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2009. – 227 с.
65. Єрмоєнко Е. Філософія бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2018. – Вип. 9. – С. 82–104.
66. Єрмоєнко Е. Формування фізичної культури та цінностей здорового способу життя студентської молоді як передумова спортивних успіхів у бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу*. – 2019. – Вип. 11. – С. 261–274.
67. Єрмоєнко Е. А. Формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді на заняттях хортингом у навчальних закладах / Е. А. Єрмоєнко // *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць* / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2016. – Вип. 6. – С. 115–123.
68. Єрмоєнко Е. А. Хортинг : навчальна програма гурткової (секційної) роботи для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Єрмоєнко Едуард Анатолійович. – Київ : Паливода А. В., 2012. – 268 с.
69. Єрмоєнко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.
70. Зверев А. В. Бойовий хортинг у методиках вдосконалення силових якостей спортсменів різних вікових груп / А. В. Зверев, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // *Бойовий хортинг та діяльність*

- правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 593–603.
71. Івашковський В. Психомоторика та психо-фізіологічні особливості підготовки спортсменів бойового хортингу / В. Івашковський, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 130–138.
72. Ільницький І. Р. Хортинг та організація навчання / І. Р. Ільницький, Е. А. Єрмоєнко, С. А. Бабурнич // Збірник наукових праць. – Київ : Паливода А. В., 2008. – С. 247–258.
73. Карасевич С. А. Бойовий хортинг як засіб морально-етичного виховання особистості / С. А. Карасевич, Е. А. Єрмоєнко, В. Р. Біла // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 346–357.
74. Кіблицький Р. В. Бойовий хортинг: концептуальні засади розвитку і популяризації в Україні / Р. В. Кіблицький, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 502–514.
75. Коломоєць Г. А. Бойовий хортинг і принципи формування духовно-моральної вихованості учнів / Г. А. Коломоєць, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Деревянко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 776–793.
76. Колос М. А. Бойовий хортинг: швидкісно-силова підготовка та оптимізація управління навчально-тренувальним процесом / М. А. Колос, Е. А. Єрмоєнко, О. М. Сидоренко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 493–502.
77. Кузора І. В. Військово-патріотична програма бойового хортингу / І. В. Кузора, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Вехтев // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 840–852.
78. Кукушкін К. М. Методика військово-патріотичного виховання школярів у процесі занять бойовим хортингом / К. М. Кукушкін, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 6–14.
79. Куцкір М. С. Принципи виховання системних вольових якостей спортсменів хортингу / М. С. Куцкір, Е. А. Єрмоєнко, О. М. Гречаний // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 108–126.
80. Литвиненко А. М. Бойовий хортинг – комплексна система фізичного виховання особистості / А. М. Литвиненко, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 403–422.
81. Лях В. Інноваційні підходи у боротьбі «Лави на лаву» з учнями козацьких класів і спортсменів бойового хортингу / В. Лях, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 164–176.
82. Ляховець О. О. Бойовий хортинг як засіб виховання патріотизму у дітей дошкільного віку / О. О. Ляховець, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 305–315.
83. Остапенко О. І. Бойовий хортинг як засіб формування у старшокласників готовності до військової служби / О. І. Остапенко, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 638–652.
84. Петрочко Ж. В. Хортинг – школа сили і честі юного українця : метод. посіб. / Ж. В. Петрочко, Е. А. Єрмоєнко. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2016. – 544 с.
85. Полторацький С. С. Бойовий хортинг у впровадженні воїнських традицій українського народу / С. С. Полторацький, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 538–550.

86. Присяжнюк С. Бойовий хортинг та проблема активного відпочинку спортсменів у різні вікові періоди / С. Присяжнюк, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 206–218.
87. Пустолякова Л. Бойовий хортинг у системі навчання фізичних вправ загального розвитку та спеціально-підготовчих вправ на заняттях з фізичного виховання у закладах вищої освіти / Л. Пустолякова, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 187–195.
88. Рудей Д. Ю. Бойовий хортинг у комплексі виховних засобів спортсменів шкільного віку / Д. Ю. Рудей, О. М. Гречаний, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 334–343.
89. Сичов С. Бойовий хортинг та особливості оптимізації управління атлетичним тренуванням у процесі спортивної діяльності / С. Сичов, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 219–225.
90. Сікан В. Ю. Технології здоров'язбереження у методиці хортингу / В. Ю. Сікан, Е. А. Єрмоєнко, С. А. Бабурнич // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 284–301.
91. Степанюк А. В. Планування та організація навчально-виховного процесу з хортингу / А. В. Степанюк, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Вехтев // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 325–338.
92. Степура Т. М. Бойовий хортинг як засіб формування специфічних психічних властивостей співробітників правоохоронних органів / Т. М. Степура, Е. А. Єрмоєнко, О. В. Буток // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 173–188.
93. Тішин А. В. Застосування прийомів бойового хортингу при вдосконаленні навчання у вищих освітніх установах правоохоронних органів України / А. В. Тішин, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 296–305.
94. Федорченко Т. Є. Бойовий хортинг і методика проведення занять в умовах здоров'язберігальної педагогіки / Т. Є. Федорченко, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 695–713.
95. Чмелюк В. В. Бойовий хортинг у підрозділах державної митної служби для підготовки співробітників до протидії незаконному переміщенню товарів у районах здійснення операції об'єднаних сил на сході України / В. В. Чмелюк, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Бондарчук // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 7–25.
96. Чмелюк В. В. Бойовий хортинг як чинник навчання і професійної підготовки курсантів закладів вищої освіти правоохоронної спрямованості / В. В. Чмелюк, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Бондарчук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 8–23.
97. Шаповалов Б. Б. Перспективи розвитку бойового хортингу як засобу підготовки військовослужбовців правоохоронних органів військової структури до дій з ризиком для життя та здоров'я / Б. Б. Шаповалов, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 315–322.
98. Шило О. М. Фізичне і морально-психологічне становлення особистості засобами хортингу / О. М. Шило, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Вехтев // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць. – К. : Паливода А. В., 2010. – С. 127–140.
99. Savchenko, A. (2017). Combat horting – educational practice for young people / A. Savchenko, E. Yeromenko // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 88–95.

Yeromenko E. A.

State Tax University, Irpin, Ukraine

ORGANIZATIONAL FORMS OF MILITARY PATRIOTIC EDUCATION OF STUDENTS OF THE COMBAT HORTING GROUP IN THE PROCESS OF EXTRA-CLASS WORK

***Abstract.** This scientific article analyzes the factors of formation of readiness of combat horting students for worthy service to the Motherland, realization of functions of military-patriotic education of schoolchildren engaged in combat horting, potential of combat horting to provide military-applied training of schoolchildren, methods and forms of teaching Ukrainian horticulture. , methods of training athletes with the use of modern national sport of combat horting and approaches to determining the nature, content and objectives of sports activities in the program of military-patriotic education of students of the sports section of combat horting educational institutions. It is noted that the applied significance of military-patriotic education classes was explained by physical education teachers, teachers of the subject "Defense of Ukraine" on the examples of life and work of prominent people of Ukraine who fought for freedom and independence of their country. Such explanations contributed to the formation of students' awareness of military-patriotic activities as a component of their lives, understanding of the importance of military-applied sports. This made students want to be courageous, resilient, strong, agile and enduring, helped to understand that the acquired knowledge and skills will be needed in the service of the Armed Forces of Ukraine, in emergencies during the defense of Ukraine. In the process of military-patriotic education of schoolchildren, various methods and techniques were used, which increased the motivation to engage in favorite sports of military-sports orientation. Effective means of military-patriotic education of schoolchildren were methods of persuasion (conversation, lecture, information, explanations, etc.), practical methods (demonstration, demonstration, counseling, testing of knowledge, skills and abilities), methods of motivation and stimulation of military sports activities. The realization of the functions of military-patriotic education of schoolchildren is connected with the social order of society, characteristic of all periods of the history of society, focused on the ideal type of personality. It allows teachers to comprehend the social order on the basis of values and ideal value orientations that determine the appropriate purpose of military-patriotic education of combat horting athletes.*

Key words: service to the Motherland, Armed Forces of Ukraine, military-patriotic education, combat horting, defense of Ukraine, military-applied abilities.